

УДК 378.4(477.871) «956.2016»:37+159.9

Кухта Марія

**КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ:
СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТОК (1956 – 2016 рр.)**

У статті розкрито історію становлення та розвитку кафедри педагогіки і психології ДВНЗ «УжНУ» упродовж шістдесяти років поспіль. Зазначені найбільш вагомими аспекти діяльності й здобутки професорсько-викладацького складу в науковому, педагогічному, виховному, просвітницькому та інших напрямках підготовки студентів як майбутніх фахівців.

***Ключові слова:** кафедра педагогіки та психології, історія становлення, професорсько-викладацький склад, напрями діяльності.*

Постановка проблеми. Упродовж шістдесяти років поспіль професорсько-викладацький колектив кафедри педагогіки та психології УжНУ забезпечує психолого-педагогічну складову професійної підготовки студентів як майбутніх учителів. За цей період накопичений чималий досвід організаційної, наукової, методичної, навчально-виховної, просвітницької діяльності, що увібрав здобутки кількох поколінь науковців, постійно збагачується і має теоретичну та практичну цінність у підготовці вчителів-предметників в умовах класичного університету.

Мета статті – розкрити основні віхи становлення й розвитку кафедри педагогіки та психології УжНУ в науково-педагогічному контексті діяльності.

Виклад основного матеріалу. Кафедру педагогіки (первинна назва – авт.) УжНУ було створено 28 серпня 1956 року згідно з наказом тогочасного Міністерства вищої освіти «Про кафедри Харківського та Ужгородського державних університетів» /§2, п.3/, підписаним заступником міністра В.Столетовим [2]. Потреба заснування відповідної кафедри назріла закономірно, оскільки Ужгородський державний університет вже з першого 1945/46 н. р. розпочав підготовку вчителів історії, біології, хімії, української мови та літератури, пізніше – фізики, математики та ін., для яких педагогіка і психологія були фаховими дисциплінами. Тому згодом, у 1968 р., відбулося перейменування кафедри педагогіки в кафедру педагогіки та психології. Попри наступні неодноразові реорганізації така назва збереглася й досі.

У різні періоди кафедру очолювали: кандидат педагогічних наук, доцент Н.К. Черніловська (1956–1959 рр.), заслужений учитель УРСР А.А. Гончаренко (виконуючий обов'язки в 1960–1965 рр.), доктор педагогічних наук, професор В.В. Гомоннай (1966–1986 рр.), доктор педагогічних наук, професор В.В. Сагарда

(1987–2005 рр.), кандидат психологічних наук, доцент Е.Т. Соломка (2005–2010 рр.), доктор педагогічних наук, професор В.І. Староста (2010–2013 рр.), кандидат педагогічних наук, професор В.В. Росул (2013–2016 рр.) [1].

Послужний список кожного завідувача кафедри відзначається чималим переліком інноваційних перетворень, суголосних до перманентних реформ у підготовці вчительських кадрів відповідно до функціонування загальноосвітньої та вищої школи.

Свого часу на кафедрі педагогіки та психології працювали: професор С.І. Жупанин, доценти Г.В. Гунда, І.С. Керестень, К.А. Літвінова, О.В. Опаленик, Ю.А. Прокопович, О.В. Химинець, О.Ф. Яцина, методисти В.С. Фернега, Н.Р. Довгошей та ін. Всі вони залишили на кафедрі частинку особистісно-професійного досвіду, за який їм вдячні і колеги, і їхні вихованці.

З вересня 2016 року завідувачем кафедри призначено доктора педагогічних наук, професора І.В. Козубовську, яка колись, в 1978 році, після закінчення аспірантури в Науково-дослідному інституті педагогіки в Києві розпочала свій професійний шлях саме на цій кафедрі. Пізніше, в 1996 році, разом з професором І.І. Миговичем започаткувала в УжНУ нову на той час для України спеціальність «соціальна робота» й тривалий час керувала кафедрою соціології та соціальної роботи [4].

З 1969 році при кафедрі діє аспірантура зі спеціальності 13.00.01 – «Загальна педагогіка та історія педагогіки», навчання в якій завершили понад шістдесят осіб. Кандидатські дисертації членів кафедри в зазначеній педагогічній галузі, зокрема І.С. Керестеня «Система профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх школах Угорської народної республіки», М.І. Кухти «Виховний національний ідеал у шкільництві Закарпаття 20–30-х років ХХ ст. (на матеріалах української педагогічної преси)», Л.В. Маляр «Вивчення творчості класиків української та зарубіжної літератур у школах Закарпаття (друга половина ХІХ – перша половина ХХ ст.)», Г.М. Розлуцької «Зміст шкільних підручників як фактор полікультурного виховання молодших школярів у Закарпатті (1919 – 1939 рр.)», В.В. Росула «Тенденції розвитку школи й педагогічної думки Закарпаття ХХ ст.», О.Ф. Яцини «Педагогічна й культурно-освітня діяльність товариства «Просвіта» на Закарпатті (1920 – 1939 рр.)», а також наукові розвідки В.В. Туряниці складають вагомий внесок у дослідження історії розвитку освіти й педагогічної думки на Закарпатті, що використовуються в педагогічному процесі вищих навчальних закладів України, Словаччини, Угорщини.

Як бачимо з тематики дисертацій, найбільш ґрунтовно і всебічно проаналізований період 1919–1939 років, який викликає неабиякий дослідницький інтерес щодо становлення на Закарпатті національної рідномовної школи й освіти в умовах чужої держави (Чехо-Словаччини). Педагогічна думка означеного періоду увібрала найкращі європейські взірці, а натхненником і лідером упровадження кардинальних реформ у шкільну практику був А. Волошин, істинний педагог і монсиньйор греко-католицької церкви. Архівні схрони періоду Підкарпатської Русі й Карпатської України стали доступними дослідникам лишень у незалежній демократичній Україні, коли з них було знято ідеологічне табу.

Більше сорока аспірантів кафедри захистили дисертації й отримали науковий ступінь кандидата педагогічних наук, кілька з них наразі працюють на кафедрі педагогіки та психології: З.М. Ваколя, Л.В. Маляр, М.В. Опачко. Низка кандидатських дисертаційних досліджень захищені саме за останніх два роки: З.М. Ваколя «Питання морального виховання дітей та молоді на сторінках педагогічної періодики Закарпаття (1919 – 1939 рр.)» (наук. кер. – к.пед.н., проф. В.В.

Росул В.В.); І.Є. Дацків «Становлення і розвиток професійної освіти на Закарпатті (1919 – 1939 рр.)» (наук. кер. – к.пед.н., доц. Г.М. Розлуцька); Н.І. Кіш «Педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів» (наук. кер. – к.пед.н., доц. О.П. Бартош); Н.В. Марфинець «Розвиток змісту літературного краєзнавства в школах Закарпаття (кінець ХІХ – початок ХХІ століття)» (наук. кер. – к.пед.н., доц. М.В. Опачко); Л.М. Марчук «Соціально-психологічні особливості формування асертивної поведінки в професійному становленні майбутнього психолога (наук. кер. – д.пед.н., проф. М.М. Марусинець); О.О. Попадич «Педагогічні умови правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі» (наук. кер. – к.пед.н., доц. Т.Д. Якимович); І.І. Розман «Організація навчально-методичної роботи з учителями у системі шкільної освіти Закарпаття (1919 – 1939 рр.)» (наук. кер. – к.пед.н., доц. Г.М. Розлуцька); О.Я. Стойка «Трансформаційні процеси у вищій школі США (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» (наук. кер. – д.пед.н., проф. І.В. Козубовська)

В 1990 році з ініціативи професорів І.В. Козубовської та В.В. Сагарди кафедра педагогіки та психології започаткувала трирічну підготовку фахівців з додаткової кваліфікації «практичний психолог» для студентів педагогічних спеціальностей, які по закінченні навчання на відповідних факультетах одночасно з документом про вищу освіту отримували сертифікат практичного психолога як додаток до диплома [3]. Стаття І.В. Козубовської «Шкільна психологічна служба», опублікована в 1991 р. у всеукраїнському фаховому журналі «Радянська школа», була однією з перших публікацій в Україні, присвячених діяльності практичних психологів у системі освіти. З часом програма підготовки коригувалася й удосконалювалася, оскільки бажання здобувати додаткову кваліфікацію психолога виявляли й студенти непедагогічних спеціальностей, а також управлінці різних сфер діяльності. Така форма навчання виправдала себе, адже на той час в єдиному вищому навчальному закладі області, Ужгородському державному університеті, не готували дипломованих психологів, а затребуваність в суспільстві вже була. Більш ніж за двадцять років додаткову кваліфікацію психолога отримали близько чотирьохсот осіб. Багато з них пізніше стали дипломованими психологами й успішно працюють у навчальних закладах регіону, в органах державного управління. Серед них ті, кого додаткова кваліфікація мотивувала до захисту кандидатських дисертацій в галузі психології. Хочемо наголосити, що високу якість навчальних занять з психологічних дисциплін, тренінгів, науково-дослідницької роботи й практики в освітніх закладах забезпечували висококваліфіковані психологи, старші викладачі кафедри Н.В. Заболотна, В.І. Зінич, С.І. Ісаєвич.

Сьогодні в складі кафедри 11 науково-педагогічних працівників, з-поміж яких 10 мають наукові ступені й відповідні вчені звання, зокрема: доктори педагогічних наук, професори І.В.Козубовська, В.І.Староста; кандидат психологічних наук, доцент Л.М. Марчук; кандидати педагогічних наук, доценти З.М. Ваколя, М.І. Кухта, Л.В. Маляр, М.В. Опачко, О.О. Попадич, Г.М. Розлуцька; кандидат філологічних наук, доцент В.В. Туряниця; викладач І.А. Делчинська, провідні спеціалісти І.І. Іваничко, Г.М. Шикітка.

Кафедра педагогіки та психології в статусі загальноуніверситетської забезпечує викладання психолого-педагогічних дисциплін для студентів різних напрямів підготовки за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр», «спеціаліст», «магістр», а також організацію педагогічної практики студентів педагогічних спеціальностей, здійснення фундаментальних та прикладних досліджень в освітній галузі.

У 2015 році кафедра педагогіки та психології розпочала підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» зі спеціальності 011 – «науки про освіту», професійної кваліфікації 231 – «магістр педагогіки, викладач вищої школи» з півторарічним терміном навчання. На першому та другому курсах денної й заочної форм навчання здобувають освіту 40 студентів. Відповідно до освітньої програми студентам магістратури викладають навчальні дисципліни, що забезпечують поглиблені теоретичні знання з педагогіки та психології вищої школи й водночас охоплюють управлінський, науково-дослідницький, методичний та інші аспекти практичної професійної підготовки: філософія освіти, системний та інтегративний підходи в освіті, державні стандарти якості вищої освіти, менеджмент освітнього процесу, інноваційні технології та методика навчання у вищій школі, контроль і оцінювання результатів професійного навчання, моделювання професійної підготовки й діяльності фахівців, теорія і практика науково-педагогічних досліджень та ін.

Відповідно до освітньо-професійної характеристики студента-магістра – викладача вищої школи – і здобутих у процесі навчання компетенцій сферами працевлаштування випускників визначені установи, підпорядковані Міністерству освіти і науки України, зокрема: вищі навчальні заклади різних рівнів акредитації і форм власності, науково-педагогічні й освітні установи, заклади підвищення кваліфікації та післядипломної педагогічної освіти.

У контексті дослідження наукової теми «Теорія і практика становлення й розвитку системи освіти, навчання і виховання в загальноєвропейському контексті» членами кафедри охоплені актуальні, на наш погляд, психолого-педагогічні проблеми:

- розвиток освіти за рубежом (проф. І.В. Козубовська);
- теорія і практика застосування навчальних завдань (проф. В.І. Староста);
- моральне виховання дітей та молоді (доц. З.М. Ваколя);
- особливості соціалізації студентів як майбутніх фахівців в умовах культурних трансформацій (доц. М.І. Кухта);
- розвиток шкільництва та мовно-літературної освіти на Закарпатті (XIX-XX ст.) (доц. Л.В. Маляр);
- психолого-педагогічний зміст асертивності як ресурс соціалізації студентської молоді та її конкурентоздатності (доц. Л.М. Марчук);
- формування компетентності моделювання педагогічної взаємодії у змісті методичної підготовки майбутніх педагогів (доц. М.В. Опачко);
- методологічні та наукові підходи у професійній підготовці педагога вищої школи (доц. О.О. Попадич);
- міжнародна взаємодія в освіті (доц. Г.М. Розлуцька);
- освіта Закарпаття: інноваційність як характерна ознака процесу розвитку в загальноєвропейському контексті (доц. В.В. Туряниця)

Інноваційні розробки членів кафедри апробуються в навчальному процесі у викладанні психолого-педагогічних і професійно орієнтованих навчальних дисциплін та спецкурсів. Успішно, зокрема, впроваджується діалогічна й дискусійна форми проведення практичних і семінарських занять, компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх педагогів, індивідуальні науково-дослідні креативні проекти, моделювання дидактичних (виховних) ситуацій та прогнозування результатів їх вирішення, які сприяють формуванню в студентів позитивної мотивації до вивчення психолого-педагогічних дисциплін та інтересу до професії вчителя.

З метою обміну досвідом колектив кафедри підтримує партнерські зв'язки з багатьма вітчизняними вузами (Київський національний педагогічний університет імені М. Драгоманова, Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка, Мукачівський державний університет, Закарпатський угорський інститут імені Ф. Ракоці II та ін.), а також зарубіжними: Ниредьгазьким педагогічним інститутом, Інститутом імені К. Естергазі (м. Егер, Угорщина), Пряшівським та Кошицьким університетами (Словаччина).

Науково-педагогічна діяльність професорсько-викладацького колективу кафедри спрямована на пошук продуктивних технологій навчання та виховання студентів як майбутніх фахівців, нових форм співпраці з педагогічними колективами загальноосвітніх навчальних закладів різних типів, управлінськими структурами освітньої сфери щодо методичної підтримки й розробки спільних просвітницьких програм і проектів з підвищення педагогічної культури населення та їх оприлюднення в регіональних засобах масової інформації тощо.

Кафедра організовує та проводить науково-практичні конференції, семінари, педагогічні читання, всеукраїнську науково-практичну конференцію з міжнародною участю «Педагогічні інновації у фаховій освіті». За період 2015 – 2016 рр. працівниками кафедри опубліковано більше ста видів наукової продукції (10 монографій, 18 навчально-методичних посібників, 29 методичних рекомендацій, 52 наукові статті, в тому числі в зарубіжних виданнях), які активно використовуються в навчально-виховному процесі. Члени кафедри є постійними авторами наукового вісника УжНУ – фахового видання з педагогіки та соціальної роботи, засновник і головний редактор якого завідувач кафедри педагогіки та психології професор І.В. Козубовська. За результатами щорічних конференцій, починаючи з 2009 року, кафедра видає збірник наукових праць «Педагогічні інновації у фаховій освіті» (відповідальні за випуск доценти М.В. Опачко, О.О. Попадич)

Висновки. Таким чином, кафедра педагогіки та психології УжНУ перебуває в постійному пошуку шляхів удосконалення психолого-педагогічної й професійної підготовки майбутніх учителів. У зв'язку з реформуванням всіх ланок освітньої галузі України та цивілізаційними викликами у сфері культури і освіти XXI ст., подальша діяльність професорсько-викладацького колективу зосереджена на оновленні змісту теоретичної й практичної підготовки студентів на основі європейських стандартів вищої педагогічної освіти і формування самодостатніх, конкурентоздатних фахівців, готових до професійної діяльності в сучасній суб'єкт-суб'єктній моделі педагогічного процесу.

Список використаних джерел

1. Кухта М.І. Кафедра педагогіки і психології: здобутки і перспективи // М.І. Кухта, В.В. Сагарда. – Ужгород: УжНУ, 2001. – 16 с.
2. Наказ Міністерства вищої освіти СРСР «Про кафедри Харківського та Ужгородського державних університетів» // Державний архів Закарпатської області. – Фонд 545, опис 1, справа 625, аркуш 15 – 16.
3. Козубовська І.В. Підготовка й діяльність шкільних психологів / І.В. Козубовська, В.В. Сагарда. – Ужгород: УЖДУ, 1995. – 300 с.
4. Ужгородський національний університет на порозі III тисячоліття. – Ужгород: Карпати, 2005. – С.171–174.

Кухта Марія. Кафедра педагогіки і психології Ужгородського національного університету: становлення і розвиток (1956 – 2016 гг.).

В статті розкрито історія становлення і розвитку кафедри педагогіки і психології ДВНЗ «УжНУ» в течение шестидесяти лет. Обозначены самые весомые аспекты деятельности и достижения профессорско-преподавательского состава в научном, педагогическом, воспитательном, просветительском и других направлениях подготовки студентов как будущих специалистов.

Ключевые слова: кафедра педагогіки і психології, історія становлення, профессорско-преподавательський склад, напрямки діяльності.

Kukhta Maria. Chair of Pedagogy and Psychology of Uzhhorod National University: formation and development (1956-2016).

In the article is disclosed the history of formation and development of the chair of pedagogy and psychology of UzhNU during 6 years. There are designated the weightiest aspects of teacher-professorial staff's activity and achievement in scientific, pedagogical, educational and other training directions of students as future specialists.

Keywords: the chair of pedagogy and psychology, history of formation, teacher-professorial staff, training direction.